

FOLKLOR VE KÜLTÜREL GÜVENLİK (I)

FOLKLORE AND CULTURAL SECURITY (I)

Cevdet AVCI*

ÖZ: Makalenin konusunu folklor ve kültürel güvenlik arasındaki ilişki teşkil etmektedir. Folklor, 19. yüzyıldan bugüne dünyadaki sosyal, ekonomik, politik, teknolojik ve bunların ortaya çıkardığı kültürel değişimlerin peşinde veya bu değişimlerle yan yana ilerleyen bir disiplin olarak gelişir. Bu durum folkloru dünyadaki değişim-dönüşüm süreçlerine tanıklık etme imkânı verir. Başka bir ifadeyle folklorun araştırma ve inceleme alanına giren konular güncel kültürel durumların yansıması olmuştur. Bu bağlamda folklor, başlangıçtan bugüne ortaya koyduğu ulusal ve uluslararası literatür bakımından kültür tarihine tanıklık etmenin yanı sıra insanlığın kültürel birikiminin de muhafazasını sağlar. Milli kültürler düşünüldüğünde küreselleşmenin ekonomi ve dijitalleşme değişkenlerini kullanarak dayattığı tek tipleşme, yok olma veya yozlaşma gibi etkenler karşısında folklorun bir kültürel kayıt ve direnç noktası olarak önemi artar. Bütün bu süreçlerin ortaya çıkardığı ve farklı sosyal bilim dallarının araştırma sahasına giren kavramlardan birisi de kültürel güvenliktir. Yakın tarihten bugüne dünyanın içinde bulunduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel durum yeni güvenlik paradigmasını doğurmuştur. Geleneksel güvenlik anlayışları değişmiş güvenlik kavramı askerî konseptlerin ötesinde farklı boyutlar kazanmıştır. Bu zemin üzerinde makalede; folklorun yerel, ulusal ve uluslararası bağlamda kültürel güvenliğe katkısını ve bu bağlamda folklor çalışmalarının önemini ortaya koymak amaçlanmıştır. Makalede doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Ele alınan konuda ulusal ve uluslararası literatür gözden geçirilmiş; kavram haritası makalenin bakış açısını destekleyecek yönde stratejik bir alan olarak sosyal bilimler, folklor, güvenlik ve kültürel güvenlik gibi temel kavramlarla sınırlandırılmıştır. Makaledeki inceleme ve tartışmaların sonucunda folklorun kadrosundaki ürün ve içeriklerle folklor literatürünün yanı sıra folkloru uygulamalı çalışmak gibi yeni yöntemlerin kültürel güvenlik setleri oluşturmaya önemli katkılar sağlayacağı elde edilen bulgular arasındadır. Bu da folklorun halk hayatındaki kültürel bağlamları ve ürünleri derleyip inceleyen bir sosyal bilim olmanın ötesinde folkloru yeni güvenlik paradigması bağlamında ulusal ve uluslararası kültürel güvenliğin korunmasında stratejik bir noktaya konumlandırır.

Anahtar Kelimeler: Folklor, Yeni Güvenlik Paradigması, Kültürel Güvenlik, Kültürel Kimlik, Kültürel Miras

ABSTARCT: *This article addresses the relationship between folklore and cultural security. Since the nineteenth century, the discipline of folklore has undergone significant evolution in parallel with social, economic, political, and technological changes and the resulting cultural transformations across the globe. This enables folklorists to observe and document processes of change and transformation on a global scale. In other words, the subjects that fall within the scope of folklore research and examination have become reflections of contemporary cultural conditions. In this context, folklore serves as a witness to cultural history, both at the national and international levels, while also ensuring the preservation of humanity's cultural heritage. In*

* Doç. Dr.- Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Gaziantep- cavci@gantep.edu.tr (Orcid: 0000-0003-0948-1659)

the context of national cultures, the significance of folklore as a means of preserving cultural heritage and resisting threats such as homogenization, extinction, and the erosion of cultural identity due to globalization, particularly in the context of economic and digital transformations, becomes paramount. One of the concepts that has emerged from these processes and entered the research field of various social sciences is that of cultural security. From recent history to the present day, the political, military, economic, and cultural conditions of the world have given rise to a new security paradigm. The traditional understanding of security has undergone a transformation, with the concept acquiring dimensions that extend beyond the military framework. In this context, the article seeks to elucidate the contribution of folklore to cultural security at the local, national, and international levels and to underscore the significance of folklore studies in this regard. In order to gain insight into the subject matter, the document analysis technique was employed, and a review of national and international literature was conducted. In order to ensure a focused analysis, the conceptual framework of the study is limited to key concepts such as social sciences, folklore, security, and cultural security. The article's analyses and discussions reveal that the products and content within folklore, along with new methods such as applied folklore studies, can play a pivotal role in the development of cultural security frameworks. This elevates folklore to a pivotal position, extending beyond its traditional role as a social science that documents and examines cultural contexts and products in people's lives. Instead, it is now recognised as a vital component in the safeguarding of national and international cultural security within the evolving security paradigm.

Keywords: Folklore, New Security Paradigm, Cultural Security, Cultural Identity, Cultural Heritage

Giriş

Folklor, insan etkinliklerinin belleğe dayalı geleneksel kültürel boyutlarını ele alıp inceleme süreciyle başladığı yolculuğuna bugün daha geniş bir vizyonla devam eder. Başka bir ifadeyle folklor; halk kültürünü dün, bugün yarın denkleminde düşünerek araştırma ve incelemelerini yapan bir bilim alanına dönüşmüştür. Buna mukabil Yolcu ve Aça (2017: 13) folklorun sadece “etnografik betimleme ve başka disiplinlere ham veri sağlayan” bir alan olmadığını; bunun ötesinde folklor çalışmalarında “ham veri” toplamanın amaç olmasından ziyade belirlenen bir probleme çözüm üretmeye yönelik bakış açısının gerekliliğini ortaya koyar.

Folklorun geniş akademik hareket alanı folklorcuların ulusal ve uluslararası kültürel meselelere kendi çalışma alanlarının bakış açısıyla yaklaşabilme imkânı sunar. Bir bilim insanı olarak folklor araştırmacısı yerel, ulusal ve küresel meselelere duyarlı olmak ve bu meselelere kendi alanından hareketle çözüm getirebilme yükümlülüğünü de taşır. Bu bağlamda bizim kendi akademik bakış açımız ve okumalarımız ile folklorun güncel-toplumsal-kültürel meselelere yaklaşımı; kentleşme, dijitalleşme ve küreselleşme gibi kültürü etkileyen değişkenler üzerinden düşünsel-akademik arayışlar yapmamızı mümkün kılar. Makalenin problemini folklorun kültürel güvenliğe etkisi-katkısı “nedir” sorusu üzerinden hareketle “ne olmalı” arayışıyla belirledik. Dünyadaki üretim-tüketim sistemlerinin değişmesi, sanayileşme, kentleşme, dijitalleşme, küreselleşme ve kültürel emperyalizm gibi dinamikler insan ve toplum hayatı ile birlikte milli kültürleri ve devletlerin fiziki ve kültürel sınırlarını önemli ölçüde değiştirmiştir. Söz konusu süreçlere bağlı olarak ortaya çıkan önemli

kavramlardan birisi güvenlidir. Makalede kültürel güvenlik kavramını bizim akademik bakış açımız ve çalışma alanımız itibariyle folklorun kadrosunda yer alan başlıklarla ilişkilendirdik.

Kültürel güvenlikle ilgili geniş bir literatür bulunur; Louis Bélanger'in kültürel diplomasi kavramını Kanada dış politikası ve kültürel güvenlik üzerinden ele aldığı "Redefining Cultural Diplomacy: Cultural Security and Foreign Policy in Canada" (1999) başlıklı çalışması önemli bir ilk örnektir. Bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla Türkiye'de folklor bağlamında Özkul Çobanoğlu'nun "Kültürel Güvenlik ve Kültürel Diplomasi Kavramsallaştırmaları Bağlamında Dil ve Ekonomi İlişkisi Üzerine Tespitler" (2010) başlıklı yazısı konuyu dil-kültür ilişkisi açısından ortaya koyar. Kültürel güvenliğin dil-kültür ilişkisi boyutuna dikkat çeken Çobanoğlu'na göre "dil, kültür ve kimlik" (2010: 55) arasında ayrılmaz bir bağ vardır. Folklor ve kültürel güvenlik arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışırken ilgili literatüre, bizim akademik-düşünsel hareket noktalarımızdan birisi olan Dursun Yıldırım'ın "Türk Bitiği"ni (1998) de eklemek gerekir. Bu kitapta Yıldırım kavramsal olarak kültürel güvenliği kullanmasa da folklor araştırmalarının, Türkiye ve Türk dünyası merkezli, önemini ve millî kültüre katkılarını her boyutuyla ortaya koyar.

Makaleyi üç ana bölümden sonra değerlendirme ve sonuç olarak planlanarak girişten sonra kavramlar ve yaklaşımlar ana başlığı altında sosyal bilimlerin kısa tarihi ve stratejik boyutları ile folklor, güvenlik ve kültürel güvenlik kavramlarını ele aldık. Makalenin ana fikrine uygun olarak folklorlara bakışımızı ortaya koyabilmek adına tarihçe bahsinden sonra folklorun çerçevesine dair değerlendirmelere yer verdik. Yine bu bölümün diğer başlığında kabaca geleneksel ve yeni güvenlik kavramı ve paradigmasındaki değişimi tanımlayıp makalenin düşünsel bağlamına uygun biçimde kültürel güvenlik konusunu inceledik. Makalenin üçüncü ana başlığında ise folklor ve kültürel güvenlik ilişkisini değerlendirdik. Makalede konuyla ilgili kendi akademik bakış açımızı ortaya koymayı ve ilgili literatüre katkı yapmayı amaçladık.

2.Kavramlar ve Yaklaşımlar

Bu başlık altında konu ile ilgili temel kavramların tanımlamaları yapılarak yazının ana fikrini destekleyecek yaklaşımlar çerçevesinde sosyal bilimlere bakış, folklor ve kültürel güvenlik kavramları ele alınmıştır.

2.1. Sosyal Bilimlerin Stratejik Boyutu İçerisinde Folklor

İnsanın çevresini anlama ve hükmetme arayışı, bilme çabası ile birlikte gelişmiştir. Mitik dönemden itibaren insanın dış dünyaya karşı olan tasavvurları birikerek geleneksel bilgi sistemlerini ortaya çıkarmıştır. Bugünkü anlamıyla bilim tarihi açısından bakıldığında Avrupa merkezli doğa bilimleri söz konusu bilgi birikimlerinin sistemleştiği ve kendi içerisinde belli sınıflara ayrıldığı alanlar olarak ortaya çıkmıştır. Astronomi gibi görmeye dayalı bilim alanlarının yanı sıra fizik, kimya, biyoloji gibi deneysel alanların gelişmesi ve bunların belirli bir matematik içerisinde eş güdümlü çalışması insanın içinde yaşadığı dünyayı ve evreni anlayıp

kavramasını sağlamıştır. Ölçülebilir ve belirli deneysel yöntemlerle tekrarlanabilir bilgi vasıtasıyla nesnelere dünyasını anlama çabası bir adım sonra insanın kendisini ve sosyal meselelerini de belli bir sistematik içerisinde kavrama çabasına dönüşmüştür. Bu arayış bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri bağlamında doğa bilimlerini taklit yoluyla sosyal ve beşeri bilimleri doğurmuştur. Sezgiden bilgiye geçiş olarak ifade edebileceğimiz bu sistemleşme süreci sosyal ve beşeri bilimler açısından doğa birimlerini taklit yoluyla ilerlemiştir. Sosyal bilimlerin ortaya çıkış ve gelişim sürecinde doğa bilimlerini izleme yoluyla işleyen süreç beraberinde başka bilimsel tartışmaları getirmiştir. 18 ve 19. yüzyılda müstakil birer bilgi alanlarına dönüşen sosyal ve beşeri alanlar, doğa bilimlerine benzer yolla nesnelere dünyasını anlamaya yönelik geliştirilmiş olan yöntemleri kullanmaya başlamıştır. Bu yaklaşım malzemesi insan, toplum ve kültür olan sosyal ve beşeri bilimler açısından doğa bilimleri ile aynı doğru sonuçları vermemiştir. Nitekim insan, toplum ve kültür denklemi şekillendiren, dönüştüren ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerini belirleyen farklı dinamikler söz konusuydu. Tarih, sosyoloji, antropoloji, etnoloji, psikoloji gibi bilim dalları ve bunların alt dallarının hızlı gelişimi ele aldıkları konuları kendi araştırma alanları özelinde ve sadece kendi pencerelerinde incelemelerini ortaya çıkartmıştır. Bilim tarihi açısından doğa bilimlerinin ve sosyal-beşeri bilimlerin söz konusu gelişim süreci ilgili literatürde çok yönlü olarak incelenmiş ve tartışılmıştır. ¹ Sezgin Kızılçelik'e göre; "Sosyal bilimlerin niteliği, tarihsel gerçekliklerden kopartılmış doğası, pozitivizme dayalı epistemoloji ve metodolojisi oldukça sorunludur. Çeşitli disiplinlere bölünmüş sosyal bilimlerin insana, topluma ve insanlık hallerine, kısaca, sosyale ilişkin kesin, güvenilir, geçerli, doğru, genel ve evrensel özellikleri olan bilgiye ulaşamadığı hakikati hep gündemdedir." (Kızılçelik, 2004: 25). Sosyal bilimlerin doğa bilimlerine benzer şekilde katı sınırlarla birbirinden ayrılması ve aşırı lokalleşmesi konusunda M. Sait Polat'ın şu tespitleri bilim anlayışının ortaya konulması açısından önem taşır: "müstakil bilimlerin...,duvarlar arkasında birbirlerinden habersiz icat ettikleri kodlarla ne iletişim kurmaları ne de insanı anlamaları mümkündür." (Polat, 2004: 11).

Bir yandan bu tartışmalar yapılırken diğer yandan pozitif bilimlerin kendi içerisinde uygulamış olduğu disiplinler arası metodlar sosyal bilimlere de benzer yolun izlenmesi gerektiği konusunda ilham vermiştir. 20 ve 21. yüzyılda uzay teknolojileri ve genetik çalışmaları ile çeşitli dijital teknolojilerde birden fazla bilim dalının eş güdümü ile yapılan çalışmalar sosyal ve beşeri bilimlerde de uygulanma çabasına dönüşmüştür. Henüz 19. yüzyılda başlayan bu tartışmalar 20. yüzyılın ortalarında sosyal bilimlerde disiplinler arası bakış açılarının Batı'da hızla şekillenmesini sağlamıştır.

¹ Bilim tarihi, doğa bilimleri ve sosyal-beşeri bilimleri ortaya çıkartan şartlar, temel kavramlar ve bilimsel paradigmalara ilgili şu kaynaklara bakılması söz konusu değerlendirmelerin geri planını ortaya koyma adına yeterli olacaktır: Acot, 2005.

Geniş bir bilgi ve tartışma alanı olmakla birlikte burada sosyal ve beşeri bilimlerle ilgili vurgulanması gereken bir nokta da 20. yüzyıldaki tarihsel sıçramaların bu bilim alanlarına yansımalarıdır. Nitekim 20. yüzyıldaki önemli siyasal değişimler, nüfus artışı ve üretim-tüketim sistemlerinin değişmesine bağlı olarak mal ve hizmetlerin dolaşımının artması, eğitim sistemlerinin değişip gelişmesi ve yaygınlaşması gibi etkenler beraberinde önemli toplumsal-kültürel dönüşümleri getirmiştir. Buna bağlı olarak bir yandan söz konusu değişim süreçleri diğer yandan da bu değişim süreçlerini araştıran ve inceleyen bilimsel bakış açıları ve merkezleri hızla bu yüzyılda şekillenmiştir. Bir yandan sosyal bilim alanları arasındaki ayırım ve duvarlar tartışılırken diğer yandan ortaya çıkan yeni sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik sistemleri anlamaya yönelik olarak sosyal bilim alanlarının birbirleriyle olan ilişkilerini geliştirme çabaları artmıştır.²

Bilim tarihi bağlamında kısaca genel değerlendirmesini yapmış olduğumuz üzere doğa bilimlerinin ve onları taklit ederek gelişen sosyal ve beşeri bilimlerin kendi içerisindeki arayışlar, yeni araştırma yöntem ve teknikleri geliştirme çabaları bilimsel anlamda kendi mecrasında devam edegelmiştir. Ancak bu sürecin geri planına bakıldığında sömürgecilik ve kapitalizm denklemine yeni sermaye ve insan kaynaklarının yönetimi, yer altı ve yer üstü kaynak arayışları, fabrikasyon üretimin hızlanması ile birlikte yeni pazar alanlarının gerekliliği gibi sebepler çeşitli yönlerden bilimsel çalışmaları desteklemiş veya bilimsel çalışmaların verilerinin kullanılması yoluna gitmiştir. 18. yüzyılda emareleri görülen ve 19. yüzyılda daha belirgin bir şekilde ortaya çıkan Batı merkezli “oryantalizm” (bkz. Said, 1999) çalışmaları bu çerçevede değerlendirilebilir. Yine kavramsal boyutta bakıldığında insanın doğaya hükmetme arayışlarının bir yansıması olarak doğayı bilme çabaları, pozitif birimleri inşa etmiş ve geliştirmiştir. Benzer bir biçimde sosyal bilimlerde egemen toplumların yukarıda sıralanan gerekçelere bağlı olarak başka toplumlara ve kültürlerle hükmetme aracına dönüşmüştür. Başlangıç ve temel paradigmalarının Batı tarafından ortaya konulduğu doğa ve sosyal-beşeri bilimlerde elbette yalnızca Batı’da olarak ilerlememiştir. Yine 18 ve 19. yüzyıldan itibaren kısmen Batı’yı taklit yoluyla da olsa dünyada sosyal ve beşeri bilim çalışmalarının geliştiği görülür. Bilimsel çalışmalar toplumların kendi tarihsel, kültürel ve sosyal gerçekliklerini keşfetme ve anlama çabaları ile şekillenmiştir. Fransız İhtilali sonrası şekillenen yeni kimlik anlayışları içerisinde inşa çabalarının da sürece önemli ölçüde yön verdiğini belirtmek gerekir. Bu açıdan sosyal ve beşeri bilimlerde stratejik boyut kazanmış ve bu etkisi gittikçe artmıştır. Batılı anlamda toplumların uluslaşma ve kendi kimliklerini inşa etme süreçlerinde önemli işlevleri bulunan sosyal bilim alanlarının ortaya koyduğu veriler küreselleşme, kentleşme ve dijitalleşme gibi kavramlarla açıklanan bugünün

² Sosyal bilimlerin mahiyeti ve kendi içerisinde yapılan paradigma ve disiplinler arası tartışmalarıyla ilgili kapsamlı bilgi için bk. Wallerstein vd. 2000, Toplum ve Bilim ve Defter Dergileri Ortak Çalışma Grubu, 2020; Burke, 2002.

dünyasında ayrı bir önem kazanmıştır. Sosyal bilimlerin stratejik boyutunu, doğayı ve evreni tanıyarak ona hâkim olmaya çalışan insanın; kendini ve diğer toplumları tanıyarak hâkimiyet kurma çabasına dönüşmesi olarak ifade edebiliriz. Bu minvalde sosyal ve beşeri bilim çalışmaları 21. yüzyılda askeri istilaların yerine siyasi, ekonomik ve kültürel hegomonya araçlarına dönüşmüştür tespiti çok da iddialı olmasa gerekir. Zira 21. yüzyılda askerî savaşlardan daha fazla küreselleşmenin bir aracı olarak kültürel savaşlar dünyayı etkisi altına almıştır.

Bu makalenin ana fikrini oluşturan folklor ve kültürel güvenlik arasındaki yapıcı ilişkiyi okuma çabası, genel anlamda sosyal bilimlerin bütünü ve kültürel güvenlik doktrinleri arasındaki ilişkiler için de geçerlidir. Bu çerçevede içerisinde folklorun temel kavramlarını açıklayıp folklor ürünlerinin ve folklor çalışmalarının 21. yüzyıldaki işlev ve vizyonunu değerlendirerek bu başlığa devam edelim. Avrupa'da Coğrafi Keşiflere kadar uzanan bir tarihsel geri planda Batı'nın ötekini ve kendini tanıma süreci kültürel bağlamda folklor disiplinin zeminini oluşturur. Bir disiplin olarak folklorun ortaya çıkışı ve gelişimini sağlayan şartlara bakıldığında dünya tarihinde Avrupa merkezli sosyal, siyasi, askeri ve ekonomik değişimlerin yarattığı kültürel dönüşüm süreçlerinin olduğu görülür.

1846'da William J. Thoms'un "folklor" (Thoms, 1965: 4-5) terimini kullanmasına kadar geline süreçte Avrupa'da halk hayatına dair çalışmalar çoktan başlamış durumdaydı. Coğrafi Keşiflerle Avrupa'nın yeni dünyayı keşfi olarak tanımlayacağımız süreçte gidilen yerlerdeki yeni yaşam biçimleri, insan toplulukları, gelenekler ve kültürel ürünler ilgi ve merak uyandırmıştı. Yeni coğrafyalarda elde edilen/sömürülen ekonomik kaynaklar ve insan gücünün Avrupa'ya taşınması Avrupa'da refahın artarak kültür-sanat yaşamının hızla gelişmesinin önünü açmıştır. Rönesans, reform gibi önemli fikir hareketlerinin doğması ve romantizm akımının etkisi Avrupa'da kendi kültürel geçmişi olan merakı güçlendirmişti. Özellikle gidilen yeni coğrafyalardaki görece ilkel-vahşi yaşam tarzları ve bu hayatı yansıtan kültürel ürünler Avrupa'nın kendi soylu-vahşi ruhunu arayış çabasına dönüşmüştü. Başka bir ifadeyle ötekine olan merak kendine yönelmiş ve bu merak farklı sosyal ve beşeri bilim alanlarının yanı sıra müstakil bir bilim alanı olarak folklorun da şekillenmesini sağlamıştır (bk. Cocchiara, 2017).

18-19. yüzyıllara gelindiğinde yeni bir kırılma dönemiyle Avrupa'da bilim, kültür ve sanat hayatının yanı sıra ekonomik anlamda da yeni üretim-tüketim sistemlerinin devreye girmesi sosyal ve kültürel değişimleri hızlandırmıştır. Buna bağlı olarak folklor disiplini henüz tekamülünü tamamlamadığı bir süreçte temel kavramlarını tekrar gözden geçirmek ve yeni yöntem arayışlarına girmek durumunda kalmıştır. Alan Dundes'in folklor araştırmacılarının yakından bildiği "Halk Kimdir?" (1998) adlı makalesinde tartışmaları sorguladığı ve çağın gerçeklerine uygun olarak yeniden tanımlayıp ortaya koyduğu folk (halk) ve folklore (halk bilimi) kavramları folklorun mahiyetini ve vizyonunu yeniden şekillendirmiştir.

Daha önce okuryazarlığı ve kent hayatını merkeze alarak bağımlı değişkenler şeklinde tanımlanan halk, köy ve köy çevresinde yaşayan insan topluluğu olarak görülmekteydi. Avrupa'da seçkin sınıfla ilkel arasında yaşayan bir grup olarak tanımlanan halk kavramı, folklor disiplininin konu, araştırma yöntem ve tekniklerinin de buna göre belirlenmesine neden oluyordu. Sanayileşme ve kentleşme süreci ile birlikte ortaya çıkan sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlerden hareketle Dundes, aynı makalede halkı "aralarında ortak payda bulunan insan grubu" olarak yeniden tanımlamış; böylece folklorun gelecekteki vizyonunu da şekillendirecek olan coğrafyadan, okuryazarlıktan ve sosyo-ekonomik sınıf ayrımlarından bağımsız bir yaklaşım ortaya koymuştur. Folklor disiplini bu yeni yaklaşımla birlikte 20. yüzyılda büyük bir hızla nüfus yoğunluğuna bağlı olarak Avrupa'da kent hayatının ortaya çıkartmış olduğu kültürel bağlamları konu almaya başlamıştır.

Folklorun çerçevesinin çizilmesi ve tanımlanması meselesi kültürel değişimin hızına bağlı olarak daima gündemde olmuştur. Bunu görmezden gelenlere karşı Dan Ben Amos (1997) folklorcuların yapmış olduğu tanımlamaların tamamının ele aldıkları konu bağlamında ve statik bir bakış açısıyla yapıldığına işaret eder. Ona göre folklor; ".bir şeylerin derlemesi değil nakletme esasına dayalı bir proses....belli bir zamanda meydana gelen aksiyondur." (Amos, 1997: 80).

Folklor tanımlamalarında Dundes'in ortak payda olarak tarif ettiği müşterekliğin geleneksel boyutu, Amos'un da yukarıdaki yazıda ortaya koyduğu kültürel ve sosyal bir temel olarak görülür. Dolayısıyla folklor toplumsal dokuyu kuran, inşa eden, sürekli kılan ve kuşaklar arası bağlamları oluşturan kültürel-geleneksel ve iletişimsel bir boyuta sahiptir. Bireysel, toplumsal, popüler bağlamlarda folklor ürünleri birbiriyle etkileşim içerisinde ve birbiriyle terkip olup, zaman zaman yok olup başka bir ürüne dönüşebilmektedir. Başka bir ifadeyle folklor ürünleri kültürün doğası gereği dinamik bir yapıdadır. Bu duruma işaret eden Yıldırım'ın ifadesiyle "...zamanın ihtiyaçlarına göre yeni ürünler meydana gelmektedir ve bu ürünler sadece köylülerin değil, toplumun bütün sosyal grupları arasında yaşamaktadır. Bu gözlemler ve tesbitler, folklorun ve onu yaratan, yayan, taşıyan, kullanan ve paylaşanların yeniden tanımlanmaları ihtiyacını doğurmuştur." (Yıldırım, 1998: 67).

Buraya kadar söylenenleri toparlamak adına Metin Ekici'nin üç temel kavramla ilgili yapmış olduğu tanımlamaları ekleyerek tanım bahsini tamamlayalım. Buna göre;

"Halk" kavramı, başlangıçtan itibaren oluşturulan ve içeriği veya kalıbı sürekli yenilenip geliştirilen, gelenek, görenek, inanç ve anlayışını devam ettiren veya devam ettirmeye çalışan bütün grupları, yani milleti içine almaktadır. Sayılarını tespit edemediğimiz bu kültürel tarzlar, kalıplar ve yapılan oluşturduğu ve oluşturmaya devam ettiği bilgi, "Halk Bilgisi"dir.

Bu bilgiyi kendine has yöntemlerle ele alan ve inceleyen bilim dalı da “Halk Bilimi”dir (2004: 10-11).

Sosyal bilimlerin genel çerçevesinde ele aldığımız üzere folklorun kendi muhtevasındaki değişikliğinin yanı sıra disiplinler arası araştırma yöntem ve tekniklerine yönelmesi de bu sürecin doğal bir ürünü olarak karşımıza çıkmıştır. Bu yapı üzerine folklor; güncel kültürel meseleleri takip eden, araştıran, inceleyen, çözüm önerileri sunan ve bir adım sonra da uygulama çabasında olan bir bilim dalına dönüşmüştür. Modern folklor çalışmalarına bakıldığında gelenekten geleceğe uzanan bir çizgide geleneksel yazılı ve sözlü anlatılardan başlamak üzere kent folkloru, uygulamalı folklor ve dijital bağlamları konu alan folklor çalışmaları gibi geniş bir çerçeve görülür.

Avrupa merkezli sosyal ve beşeri bilimlerle folklor disiplinin genişleyen çerçevesi ve gittikçe derinleşen çalışma prensiplerine bağlı olarak stratejik bir boyut kazanması 19 ve 20. yüzyılda Avrupa uluslaşması süreçlerinde belirgin olarak görürüz. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e uzanan süreç içerisinde folklorun Türkiye bağlamındaki gelişimi ve Türk modernleşmesi sürecinde üstlendiği rollere bakıldığında Avrupa’ya benzer bir sürecin yaşandığı anlaşılr. “İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı” (bkz Ortaylı, 2019) olarak ifade edilen 19. Yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin bir yanıyla siyasal, sosyal, askeri ve ekonomik çalkantılar içerisinde olduğu bir yanıyla da Batı karşısındaki sanayileşme, kentleşme, okullaşma gibi yenilik hareketleriyle geçmiştir.

Folklorla ilgili temel kavramların Avrupa’da tartışıldığı dönemde Osmanlı Türkiye'sinde de halka bakış Avrupa'dakine benzer biçimde geri ve taşralı şeklindeydi. Osmanlı toplum yapısında avam ve havas olarak tarif edilen ikili yapıda halk daha ziyade avam şeklinde algılanıyordu. Dolayısıyla halk hayatıyla ilgili yapılan çalışmalar da bu kısıtlı bakış açısı dolayımında ilerlemiştir. Bununla birlikte parçalanmakta olan bir devletin ayakta kalma mücadelesi içerisinde ortaya çıkan çeşitli fikir hareketleri siyasal, bilimsel ve kültürel çalışmalara yön vermiştir. Türkçülük akımının kaçınılmaz bir çare olarak görülmesi halk kültürüne olan ilginin artmasını sağlamıştır. Yıldırım’a göre; “Türkçülük hareketinin geliştiği XX. yüzyıl başları, Türk folkloru için mühim bir merhaledir. Folklor biliminin ehemmiyeti üzerinde durulması, ilgi alanının anlatılıp yazılması, yararlarının açıklanması bu yıllara rastlar.” (1994: 13). Geç de olsa Avrupa’daki bilimsel gelişmelerin bir yansıması olarak folklor yerine kullanılacak olan terim tartışmaları ile birlikte folklor çalışmaları da hızlanır.

Folklor çalışmalarının Orta Çağ Avrupa'sından 19. yüzyıla uzanan serüveni içerisinde kendi mecrasındaki gelişimi yukarıda Yıldırım'ın da ifade ettiği gibi Türkiye’de geç algılanmış ve bilimsel çalışmalar gecikmiştir. Cumhuriyet’in 100. yılı münasebetiyle Özkul Çobanoğlu'nun “Cumhuriyetimizin Yüzüncü Yılında Türk Halk Bilimi Çalışmalarının Genel Bir Değerlendirmesi” (2023) başlıklı yazısında Avrupa’da folklorun felsefeden ayrılarak bir disipline dönüşme sürecini ortaya konulduktan

sonra folklorun Türkiye'deki yüz yıllık muhasebesi yapılmıştır. Buna göre, “sistemli ve yaygın” çalışmaların Cumhuriyet Dönemi’nde başladığını ifade eden Çobanoğlu da folklor çalışmalarının Avrupa'ya nazaran geciktiğini ifade eder. Çobanoğlu bu yazıda Cumhuriyet'in yüz yılının tamamlandığı sürece kadar kültürel çalışmalarla siyasal değişimlerin birbirine bağlı olarak geçirmiş olduğu aşamalar üzerinde durur. Türkçülük hareketinin başlaması ve Türk halk kültürüne yönelik sürecinden itibaren geçirilen aşamaların ayrıntılı olarak ele alındığı yazıda özellikle son yirmi beş yıllık süreç içerisinde modern folklor çalışmalarının geldiği noktayı başarılı olarak görür. Diğer taraftan Çobanoğlu geçmişe atıf yaparak Türk folklor çalışmalarında Ziya Gökalp tarafından ortaya konulan folklorun çalışma alanlarının tam anlamıyla kavranmadığını ifade ederek henüz çalışılmaya başlanan halk felsefesi örneğini verir.

Temel tanımlama ve yaklaşımların üzerine Cumhuriyet Türkiye'sinde folklorun yüz yıllık süreçteki genel yapısını ortaya koyduktan sonra konuyu başka bir yöne çevirerek folklorun içeriğinden ne anlaşılması gerektiği hususuna da kısaca değinelim. Ahmet Özgür Güvenç'in ifadesiyle folklor, “kendine ait malzemeyi tespit eder, toplar, kayıt altına alır, sınıflandırır, değerlendirir, millileştirir ve evrenselleştirir.” (Güvenç, 2021: 46). Bu aşamaların her birisi kendi içerisinde müstakil folklor çalışması olmakla birlikte bir bütün olarak folklorcunun hepsini birden göz önünde bulunduracağı çalışmalar da yapılmaktadır. Folklorun malzemesi nedir, sorusu bize bu çalışmaların neler olabileceği konusunda da daha açık fikir verecektir. Folklorun kadrosu ile ilgili Türkiye'de erken dönem folklor çalışmalarından itibaren pek çok tasnif yapılmıştır. Bu tasniflerin çeşitliliği bize göre kültürün dinamik yapısı ile ilişkilidir. Burada ana başlıklarıyla Güvenç'in geçmiş çalışmalardan hareketle ve yeni eklemelerle ortaya koyduğu tasnifi eklemeyi uygun gördük. Nitekim folklor ve kültürel güvenlik arasındaki ilişkiyi ele alırken folklorun, kültürün hangi başlıklarıyla bu ilişkiyi kurabileceği daha açık hale gelecektir. Bu tasnifte ayrıntılı alt başlıklar da vardır ancak biz buraya tasnifin genel başlıklarını aldık. Folklorun kadrosunu iki ana başlıkta ele alan Güvenç'in tasnifi şu şekildedir:

Günlük ve Törensel Yaşama Dair Mevzular: Yerleşim-Yerleşim Türleri, Barınak-Konut, Ekonomi, Sosyal Yapı, Eğitim-Öğretim, Beslenme-Mutfak-Kiler, Temizlik, Giyim-Kuşam ve Süs, Taşıtlar ve Taşıma Teknikleri, Ölçme Şekilleri, Aletleri ve Kavramları, Halk Hekimliği, Halk Baytarlığı, Halk Botaniği, Halk Zoolojisi, Halk Meteorolojisi, Halk Takvimi, Halk Hukuku, Halk Mimarisi, Halk Önlemleri/Korunmaları, İşaretler-Simgeler, İletişim/Haberleşme, Bayramlar-Törenler-Kutlamalar, Halk İnanışları, Kalıp Hareketler (Jestler, Mimikler, Davranışlar), Kalıp Sözler ve Sesler, Halk Eğlenceleri, Halk Müziği, Halk Dansları, Halk Tiyatrosu, Adlar, Kalıplaşmış Sözler, Medya.

Anlatmaya ve Söylemeye Dayalı Mevzular: Halk Edebiyatı A. Anonim Halk Edebiyatı, B. Âşıklık Geleneği, C. Tekke (Tasavvuf) Edebiyatı (Güvenç, 2021: 54-58).

Bu tasnif içerisinde modern folklor çalışmalarının geldiği nokta itibariyle kentleşme ve dijitalleşmeyi de gözetken başlıkların bulunması tahrifin güncelliği açısından önemlidir. Güvenç, “Folklor ve Sinema” (2021) adlı çalışmasında folklor ürünlerinin çeşitli medya ortamlarındaki yerini ve sinema ile olan etkileşimli ilişkisini değerlendirmiştir. Buna göre folklor sinema içeriği üretiminde yalnızca kır ve çevresindeki hayatı bir belgesel olarak kullanmak değil bu ürünlerden hareketle yeni metinlerin hazırlanabileceği bu çalışmada ortaya konulmuştur (bk. Güvenç, 2021: 42-63). Dolayısıyla bu makalenin ana fikrini teşkil eden folklor ve kültürel güvenlik arasındaki ilişkide medyanın etkin rolünü unutmamak gerekir.

Makalenin tezi bağlamında bakıldığında eklenmesi gereken bir nokta da Şükrü Elçin'in folklorun milli kimliği oluşturmadaki rolünü ortaya koyduğu çalışmasındaki kültürel sürekliliği sağlayıcı işlevleridir. Elçin'e göre; “Folklorun çerçevesine giren bilgilerin ilk vasfı anane yolu ile zaman ve mekan içinde nesillerden nesillere geçmesi hadisesidir.” (1985: 7). Yine ona göre medeniyet hafızanın yardımıyla teşekkül etmeye başlar. Burada işaret edilen ise folklorun kültürel belleği muhafaza etmesi ve kuşaklar arası taşıma gücüdür. Elçin'e göre folklor bu belleği şu şekilde inşa eder:

“...Zaman içinde uzaklık, mekân içinde yayılma, hayat tarzlarının ve zevkin değişmesi gibi faktörler bu fikri ve hissi gücü ister istemez yeni kalıplara döker. Bu kalıplar ve bunların içindeki muhteva, ilk asıllarından bir öz, bir motif getirdiği gibi, bazen kaynağını tayin edemeyeceğimiz birtakım unsurlarla da birleşir.” (Elçin, 1985: 7).

Elçin'in bu tespitleri üzerine folklorun konusunun yalnızca gündelik hayata dair kültürel pratikler bütünü olmadığını söylemek gerekir. Bu bağlamda folklorun çerçevesini sorgularken Elçin'in de işaret ettiği işlev konusuna değinmek gerekir. W. R. Bascom “Folklorun Dört İşlevi” (2010: 71-80) başlıklı yazısında folklorun sosyal boyutu, kültürel boyutu ve işlevleri üzerinde durur. Burada Bascom, folklorun dört temel işlevini belirlemiştir. Bu işlevler: “Hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme; değerlere, toplum kurallarına ve törelere destek verme; eğitim veya kültürün gelecek kuşaklara aktarılarak eğitilmesi; kişisel ve toplumsal baskılardan kaçıp kurtulma.” olarak sıralanır. Bunlar içerisinde toplumsal kurumlara destek verme ve kuşaklar arası bağın kurulması doğrudan kültürel güvenlikle ilişkilendirilebilir.

Sosyal ve beşeri bilimlerin bir parçası olarak folklorun stratejik boyutunu ortaya koyarken değinilmesi gereken başka bir nokta ise ideolojik boyutudur. Folklor, henüz başlangıçtan itibaren toplumların kendini tanıma ve çağın yeni siyasal paradigmatlarıyla inşa etme aracı olarak kullanılmıştır. Avrupa'da, Amerika'da ve özellikle Sovyet Dönemi Rusya'sında folklorun bazen inşa edici bazen de ayrıştırıcı yapısal özellikleri bir silah görevi üstlenmiştir. Folklorun doğasını ortaya koyarken V. Propp, folklor “ideolojik bir disiplindir” (1998: 9) tespitini yapar. Bu ideolojik tutum 19 ve 20. yüzyıllarda farklı parametrelerle işlerken içinde

bulduğumuz 21. yüzyılda folklorun ve diğer kültür bilimi çalışmalarının bu yazıda ilişkilendirdiğimiz kültürel güvenliğe varıncaya kadar farklı boyutlarda ilerlediğini söyleyebiliriz. Bu bağlamda Nezir Temur'a (2011: 205) göre de 19. yüzyılda "romantik milliyetçi ideolojilerin" bir parçası olarak gelişen folklor, 20. yüzyılda toplumların yeniden yapılandırılmasında "propaganda aracı" olarak kullanılmıştır.

Son olarak folklorun ideolojik boyutuna değinirken Türkiye bağlamına bakıldığında Arzu Öztürkmen'in (2006) tespitlerini eklememiz gerekir. Yukarıda genel hatları çizildiği üzere Osmanlı Devleti'nin parçalanma süreci kaçınılmaz olarak yeni siyasal dönüşüm arayışlarını ve kültürel kimlik inşalarını zorunlu kılmıştır. Bana bağlı olarak Öztürkmen, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan süreçte folkloru "milli devlet" kavramından bağımsız düşünemeyeceğini ve buna ek olarak "kurumsallaşma" sürecinin "millileşme" süreci ile iç içe geliştiğini ifade eder. Nitekim yine onun ifadesiyle henüz Osmanlı aydınının gündemine folklor "dil," "millet," "vatan" ve "medeniyet" kavramlarıyla birlikte girmiştir (2006: 16, 19).

Özetle bu başlık altında sosyal ve beşeri bilimlerin insanın doğayı tanıma sürecinin bir taklidi olarak insanı ve toplumu tanıma çabasıyla ortaya çıkışı ve ona hükmetme sürecine evrilen gelişimini ele aldık. Bilim tarihi bağlamında sosyal ve beşeri bilimler, müstakil birer alan olmasının yanı sıra yeni şartlara ve ihtiyaçlara göre disiplinler arası araştırma yöntemi ve tekniklerine yönelen yeni bilimsel paradigmlar geliştirmiştir. Bu sürecin bir parçası olarak folklor, Avrupa merkezli olarak yeni dünyanın keşfiyle ötekini tanıma sürecinin kendini tanıma sürecine dönüşmesi şeklinde tarif edebileceğimiz bir bilimsel serüven üzerinde ilerlemiştir. Geç de olsa Avrupa'daki folklorun ortaya çıkış ve gelişimi Osmanlı'dan Cumhuriyet'e gelinen süreçte Türkiye'de de benzer şekilde işlemiştir. Folklor çalışmaları nicelik ve nitelik bakımından bugün itibariyle Türkiye bağlamında önemli merhaleler kat etmiştir. Folklorun tarihsel açıdan olduğu gibi bugün de bireysel ve kültürel kimliğinin inşasında oynadığı roller, kuşaklar arasındaki değerler aktarımı, kültürel varlıkların korunması ve yeniden işlevlendirilmesi, kentleşme ve dijitalleşme süreçlerinde kültürel kimliklerin muhafazası gibi çeşitli yönlerden önemli katkıların olduğunu belirterek bu bahsi kapatıp kültürel güvenlik kavramına geçelim.

2.2.Güvenlik Paradigmalarının Değişimi ve Kültürel Güvenlik

Makalenin odak noktasını teşkil eden folklor ve kültürel güvenlik arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek adına dünyadaki yakın tarihte değişen güvenlik anlayışları üzerinde kısaca durmamız gerekir. Batı merkezli olarak Sanayi Devrimi ile başlayan süreç, üretim-tüketim sistemlerinin değişmesini, nüfus hareketlerini, politik sistemlerin dönüşümünü, ulaşım ve iletişim araçlarının gelişmesini ve çeşitlenmesini sağlamıştır. Yine bütün bunlara bağlı olarak devletlerin, toplumların ve bireylerin yaşam alanları ve yaşam biçimleri büyük bir hızla değişmiştir. Bu çerçevede özellikle 19.

yüzyıldan 21. yüzyıla gelinen süreç içerisinde hem kavramsal hem de olgusal açıdan söz konusu değişimin hızına paralel biçimde güvenlik kavramının derinleşip genişlediği vurgusu, konu ile ilgili literatürde tespit edilen ortak noktalardan birisidir.

Maslow'un (1943: 370-396) temel ihtiyaçlar hiyerarşisinde ikinci sırada yer alan güvenlik ihtiyacı insan hayatının varlığı ve devamlılığı anlamına gelmekte olup bunu sürdürebilmek adına edinilen bütün becerileri içerir. Güvenlik ihtiyacı tarih öncesi devirlerden itibaren bireylerin, toplumların ve daha sonra gelişen devlet sistemlerinin temel gereksinimleri arasındadır. Nitekim insan hayatının varlığı ve devamlılığı toplumun ve daha sonra da devletlerin varlıklarıyla ilişkilendirilmiş ve iç içe geçmiştir. Temel anlamıyla güvenlik şu şekilde tanımlanır:

“Bir toplumun değişen koşullara ve gerçek veya sanal tehditlere rağmen kendi özel karakterini koruma kapasitesi: daha doğrusu, geleneksel dil, kültür, dernekler, kimlik ve ulusal veya dini uygulamalar şemalarının kalıcılığını içerir ve kabul edilebilir olduğuna karar verilen değişikliklere izin verir. Bu güvenlik kavramı, haklı olarak, kültürel konular da dâhil olmak üzere her toplum için temel bir endişe kaynağı ve aynı zamanda mevcut koşullarda ele alınması gereken merkezi bir uluslararası ilişkiler sorunu olarak görülmektedir.” (URL-5).

Güvenlik meselesinin tarihsel boyutu müstakil başka çalışmaların konusu olmakla birlikte bizim bu çalışmada amacımız güvenlik anlayışlarında yakın tarihteki değişim ve toplumsal-kültürel güvenliğin kimlikle ilişkisine dikkat çekmektir. Buradan hareketle de bireysel/toplumsal kimliği oluşturan kültürel unsurları inceleyen bir bilim alanı olarak folkloru kültürel güvenliğin merkezine koymaktır. Zira güvenlik anlayışlarının çerçevesini değiştiren asıl neden kültürel dolaşımın artışı, kültürel hegomanya biçimlerinin değişmesi ve Batı merkezli kültürel tek tipleşmedir.

Yukarıda sıralanan değişkenlere paralel olarak yine Avrupa merkezli dünyanın yakın tarihindeki savaşlar özellikle 19. yüzyılda güvenlik konusunda askerî bakış açılarının hâkim olmasına neden olmuştur. Bu bağlamda 19. yüzyıldaki geleneksel güvenlik anlayışları 20. yüzyıla yansiyarak güvenliğin çerçevesini, devletlerin sınır güvenliği ve askerî hâkimiyet alanları şeklinde belirlemiştir. Ancak iki asırlık değişim süreci geleneksel güvenlik anlayışlarının yerini yeni güvenlik paradigmasına bırakmasını sağlamıştır. Buna göre yeni güvenlik paradigması genişleyerek “askerî, siyasi, ekonomik, çevresel ve toplumsal” (bk. Buzan vd., 1998) boyut kazanmıştır. Yine bu süreci tetikleyen temel etkenlere bakıldığında ise 20. yüzyıldaki Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının yıkıcı etkileri ve Soğuk Savaş sonrası süreç karşımıza çıkar. 1990'ların başında Soğuk Savaşın bitmesi ile birlikte iki kutuplu dünyanın mücadele yöntemleri değişmiş; artık askeri savaşlar veya silahların gölgesindeki mücadele biçimleri yerini kültürel savaşlara bırakmıştır. Bu süreçle birlikte güvenliğin, “sadece askerî

tehditlerin tespiti ve bertaraf edilmesinden ibaret olmadığını, güvenlik politikasının amacının da yalnızca savaşları önlemek değil aynı zamanda insanların mutluluk ve refahını sağlamak olması gerektiğini savunan “yeni güvenlik” anlayışı artık daha çok yerde kabul görür.” (Bilgin, 2010: 79). Güvenlik paradigmasındaki değişimin teorik temellerini geliştiren Kopenhag Ekolü’dür. Kopenhag Ekolü’nün ortaya koyduğu yeni yaklaşımda askerî güvenlik paradigmasının yanı sıra toplumsal-kültürel güvenlik anlayışlarına alan açan yeni bakış açıları doğmuştur. Sandıklı ve Emeklier’in verdiği bilgilere göre:

“1990’larda güvenliğin çok boyutluluğunu ön plana çıkararak kavramsal güvenlik çalışmalarında önemli bir kırılma yaratan ve ayrıca 21. yüzyıl güvenlik çalışmalarının merkezi haline gelen Kopenhag Ekolü, güvenliği; devletlerin ve toplumların tehditlerden kurtulma arayışları ve rakip güçlere karşı bağımsız kimliklerini ve işlevsel bütünlüklerini koruma yetenekleri olarak tanımlamıştır.” (URL-4: 33).

Ortaya çıkan yeni güvenlik anlayışında çok yönlü olarak “bireyin, toplumsal grupların ve insanlığın güvenlik ihtiyaçlarını ön plana alan değer yüklü” (Ağır, 2015: 124-125) yeni yaklaşımlar gelişmiştir. Yeni güvenlik anlayışındaki bütüncül bakış açısı devletlere ya da askerî sistemlere rağmen değil geleneksel anlayışlara ek olarak gelişmiştir. Bu bakış açısı aslında güvenliğin doğrudan insanla ilgili olan erken dönem çerçevesini yeniden hatırlamak anlamına da gelir. Başka bir ifadeyle güvenlik aslında temelde insan için vardır. Dolayısıyla insanı var eden bütün bilgi ve donanım sistemleri güvenlikle ilgilidir.

Dünyadaki güvenlik paradigmasının değişimi ve devletlerin sınır güvenliğinin yanı sıra toplumsal-kültürel güvenlik yaklaşımlarının ortaya çıkmasına yol açan temel dinamiklerden birisi de küreselleşmedir. Küreselleşme süreci mal ve hizmetlerin Batı kapitalizmi referanslarıyla dünyada dolaşıma girmesiyle başlamış daha sonra kültürel küreselleşmeye uzanan boyutlar kazanmıştır. Yine buna paralel olarak araştırmacıların gelecek öngörülerine bakıldığında şu tespitler dikkat çekicidir:

“Önümüzdeki dönem, kapitalizm ve monetarizm arasındaki ilişkinin biçimine göre şekillenecektir. Monetarizmin yansıması durumundaki ütopyanist küreselleşme taleplerine göre davranan ülkelerin bürokrasileri, güvenlik güçleri, modernist, teknolojist ya da ekolojist ilkelerle tanımlanan küreselleşme talepleri ile çatışmak zorunda kalacaktır. Bu bağlamda, toplumsal, ulusal, bilimsel, siyasal olan hemen her şey bir güvenlik sorunu olarak algılanacaktır.” (Erbaş, 2007: 66).

Bu tespitlere bağlı olarak küreselleşmenin geri planında kapitalizm ve sömürgecilik anlayışının olması küreselleşmeye refleks olarak devlet güvenliğinin yanı sıra toplumsal-kültürel ve bireysel güvenlik anlayışlarının gelişmesinin kaçınılmaz olduğunu söyleyebiliriz. Yine başka bir ifadeyle ortaya çıkan yeni tehdit unsurlarına karşı olağanüstü tedbirler geliştirmek

bu sürecin tabii bir sonucudur. Louis B elanger'in (1999: 679-680) kültürel diplomasi kavramını Kanada dış politikası ve kültürel güvenlik üzerinden yeniden ele aldığ çalıŐmasından hareketle kültürel güvenlik kavramını gündeme getiren en önemli unsurun küreselleşme olduğunu tekrar hatırlatalım. B elanger'in aynı çalışmada ifade ettiği gibi güvenlik kavramı söz konusu sürecin ve diğer bileŐenlerinin etkisiyle devlet güvenliğinden toplumsal güvenliğe ve onun alt dalı olarak da kültürel güvenliğe doğru geniŐlemiŐtir. Toplumsal-kültürel güvenliğin sarsılması kimliğe yönelik tehdit anlamına gelmektedir. Bu da bir toplumdaki kültürel nüfuzun kaybı ve egemenliğin sarsılması sonucunu doğuracaktır. Egemenlik ve kimlik arasındaki karŐılıklı ilişki bu durumu kaçınılmaz kılar. Bunlara dayanarak yerel yönetimlerden dış politikaya uzanan çizgide devlet kurumlarının ve ilgili sivil toplum örgütlerinin kültürel faaliyetleri bir "güvenlik mantığı içerisinde tasarlama ve uygulama" mecburiyetinin olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda yeni güvenlik paradigmasının ortaya çıkartmış olduğu güvenlik dallarından birisinin toplumsal güvenlik Şeklinde tanımlandığını belirtmiŐtik. Toplumsal güvenlik doğrudan kültürel güvenlik veya kimlik güvenliği ile ilişkilidir. Nitekim Buzan (1998: 119) ve arkadaŐlarının da ifadesiyle toplumsal alandaki temeli düzenleyici kavram "kimliktir". Kimlik güvenliğiyle ilgili Şu ek bilgileri de vermemiz kavramın içeriğini tamamlayacaktır:

"Kimlik güvenliği (identity security) olarak da anılan toplumsal güvenlik kavramı, ulusal güvenliğin, devletlerin askeri ve siyasi güvenliğine ilişkin tehditlerin ortadan kaldırılmasından ibaret olmadığına ve kültür, kimlik, toplumsal cinsiyet, gelenekler ve dini inançlar gibi sosyolojik unsurlara yönelik tehditlerin de güvenlik gündeminde yer alması gerekliliğine işaret eden bir kavramdır. Bir başka deĐiŐle, 'bir kimliğin ya da topluluğun algılanan bir tehdiide karşı savunulmasıdır'. Bu yönüyle toplumsal güvenliğin referans noktası, devleti oluşturan askeri ve siyasi yapılar değil, kolektif kimliklerdir." (URL-3: 1).

Avrupa sömürgecilik tarihinden bu yana kapitalizmin ve küreselleşmenin ortaya çıkartmış olduğu yeni tehditler askeri, siyasi ve ekonomik boyutların yanı sıra bizim çalışma alanımızı da yakından ilgilendiren kültürel bağlamları içine alır. Dolayısıyla yeni güvenlik anlayışları çerçevesinde de baktığımızda sıraladığımız değişkenler doğrudan doğruya kültürel mirasların varlığı ve geleceği ile ilişkilidir. Dünyadaki askeri, siyasi veya ekonomik çalkantılar kültürel varlıkların hedef alınmasına neden olmakta; bu bazen askeri yöntemlerle yapılmakta bazen de çeşitli terör odakları tarafından kültürel miras unsurlarına zarar verme Şeklinde olabilmektedir. Dolayısıyla bu süreçteki asıl amaç toplumsal kimlik ve belleği inşa eden unsurları yok etmektir. Bu bağlamda "farklı ölçek ve nitelikteki toplulukların kimliklerini ifade etme ve yeniden üretme mekanizmalarına yönelik mevcut ya da potansiyel tehditler karşısında korunması" (URL-2: 1) olarak tanımlanan kültürel güvenlik,

toplumsal kimliğin bütün simgesel alanlarını kapsar. Bugün içinde yaşadığımız zaman diliminde dünyanın farklı coğrafyalarındaki savaş alanlarında çeşitli yöntemlerle söz konusu kültürel simgelerin yok edildiği veya başka coğrafyalara taşındığı görülmektedir. Burada amaçlanan ise geri döndürülemez biçimde kültürel belleğin kendini yenileme kapasitelerini ortadan kaldırmaktır. Böylece “kültürel varlıkların istismarına” (Nemeth, 2007: 19) giden bir süreç, bir çeşit kültürel temizlik anlamına da gelir.

Toplumsal ve kültürel güvenlik reflekslerinin gelişmesi ve bunun içerisinde kimlik güvenliğinin ön plana çıkmasını zorunlu kılan etkenlerden birisi de göç meselesidir. Savaşlar, doğal kaynakların azlığı, nüfus artışı, iklim değişiklikleri gibi pek çok nedene bağlı olarak bugün dünya üzerinde yaşanan göç hareketlerinin bir kısmı tarih boyunca da görüldüğü üzere tabii bir durumdur. Ancak bugün göç meselesinin belli güç odakları tarafından bir çeşit stratejik araç olarak kullanıldığını da ifade etmek gerekir. Dolayısıyla göç, ülkelerin toplumsal kültürel kimliklerini tehdit eden önemli etkenlerden birisi haline gelmiştir. Yeni güvenlik anlayışının bir sonucu olarak göç olgusu, güvenlik politikalarını “yeniden inşa eden bir gerçeklik” (Eroğlu ve Kaya, 2023: 24) olarak karşımıza çıkar. Türkiye bulunduğu coğrafya ve tarihsel-kültürel hinterlant bakımından göç hareketliliğinin kültürel güvenlik tehdidinde dönüştüğü ülkelerden birisidir. Bize göre Türkiye'nin maruz kaldığı dış göç, yalnızca doğal sebeplerden değil Asya, Afrika ve Avrupa'nın kesişme noktasında bulunduğu savaş coğrafyasının dayattığı farklı sebeplerle de ilişkilidir. Daha açık bir ifadeyle göç, Batı emperyalizmi tarafından Türkiye'nin ulusal, demografik, toplumsal ve kültürel güvenliğini tehdit amaçlı kullanılan bir silaha dönüşmüş durumdadır.

Bizim akademik çalışma alanımızı ilgilendiren boyutuyla kültürel güvenlik meselesi yalnızca kültürel ürünlerin muhafazası ve geleceğe taşınması bakımından önemli değildir. Kültürel güvenlik hızla değişen dünya ve emperyalizmin dayattığı kültürel hegemonya biçimleri karşısında kültürel ifadelerin çeşitliliğinin korunmasını da kapsar. Her kültürün kendi bağlamında ve kendi dokusu içerisinde varlığını sürdürmesi ve kendini yenileyebilme kapasitesinin korunması toplumsal istikrarın ve devamlılığın sağlanması anlamına gelir. Kültürel güvenliğin sağlanarak toplumsal belleğin muhafazası, bireyin içinde yetişmiş olduğu sosyal yapı da bu bellek alanında kalarak aidiyetlerini ve kimliğini inşa edip sürdürmesini sağlar. Güvenlik kavramının geleneksel ve yeni güvenlik yaklaşımları çerçevesini ana hatlarıyla ortaya koyduktan ve bizi ilgilendiren boyutuyla toplumsal-kültürel güvenlik ve kimlik güvenliği cephelelerinden sonra kültürel güvenliğin inşasında folklorun rolünü tartışalım.

3. Kültürel Güvenliğin İnşasında Folklorun Rolü

Sosyal ve beşeri bilimler ile folklor ve kültürel güvenlik kavramları etrafında yapılan inceleme ve değerlendirmeler ışığında folklor ve kültürel güvenlik arasında yakın entelektüel ve pratik ilişki olduğu tespiti yanlıs

olmayacaktır. Sosyal ve beşeri bilimler 18. yüzyılın sonlarından itibaren toplumsal-kültürel yapıların incelenmesinde ve inşasında önemli roller üstlenmiştir. Bununla birlikte sosyal ve beşeri bilimler siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel hegemonya aracı olarak da kullanılmıştır. Konumuzla ilgili olarak sosyal ve beşeri bilimlerin insanı ve toplumu tanıma, anlama çabalarında kat ettiği mesafe ve son birkaç yüzyıllık süreçte ortaya çıkan yeni sorunlar karşısında geliştirmiş olduğu çözüm odaklı yöntem ve yaklaşımlar insanlığın kültürel varlığının bir anlamda güvencesidir.

“Öteki”ni tanıma merakı üzerine gelişen folklor Avrupa merkezli değişim süreçlerine uyum göstererek kendini güncelleyen bir bilim alanı olarak folklor, sosyal ve beşeri bilimlerin merkezinde yer alan bir disiplindir. Nitekim folklor mevcut sosyal bilim alanlarının ortaya çıkan ihtiyaçları karşılayamadığı noktada kendine özgü bakış açıları, yöntem ve yaklaşımlar geliştirerek insanı, toplumu ve kültürü disiplinler arası yöntemlerle incelemenin yollarını aramış ve bunu önemli ölçüde inşa etmiştir. Folkloru bir “açık sistem” olarak gören Çobanoğlu’na göre folklorcular “...”biz” ve “onları” tanımanın mümkün olan en rasyonel zeminin halkbilimi araştırmalarında gerçekleştirebileceğini açığa çıkararak çalışmalara yönelmelidirler.” (2004: 162-163). Bu tespitlerden hareketle bir “açık sistem” olarak folklor disiplininin sosyal bilimlerin kavşak noktasında insan ve toplum hayatına dair bütün meseleleri gündemine aldığı söylenebilir. Buna mukabil folklor ve kültürel güvenlik arasındaki ilişki folklorun çerçevesini bir zemin olarak almalıdır. Nitekim folklor geleneksel konu ve inceleme yöntemlerinden çağdaş kuram ve araştırma alanlarına varıncaya kadar kültürün her cephesini kapsayacak bir vizyona sahiptir.

Sosyal bilimlerin ideolojik boyutu bulunmakla birlikte folkloru ortaya çıkartan şartlar ve daha sonra ona verilen görevler özellikle 19 ve 20. yüzyıllarda folkloru daha yoğun bir ideolojik formasyon kazandırmıştır. Bu da kaçınılmaz olarak dünyadaki siyasi, askeri ve ekonomik sistemlerin değişmesi sonucunda ortaya çıkan buhran karşısında yeni kimlik inşaları, kültürel çalışmalara yönelim ve yeni devlet ve toplum sistemleri oluşturma çabalarıyla ilgilidir. Başka bir söylemle; Fransız İhtilali sonrası ortaya çıkan fikir hareketlerinin sıraladığımız diğer değişkenlerle birlikte Avrupa merkezli dünyadaki devlet sistemlerinin değişmesine yol açan sebepler folklor disiplininin ideolojik yanını öne çıkarmıştır. Bu durum bize göre elbette folklorun tamamen siyasi amaçlarla gelişmiş veya geliştirilmiş bir disiplin olduğunu göstermez. Bilakis özellikle Türk kültürü ve edebiyatı düşünüldüğünde söz konusu zaman aralığında yapılan bilimsel çalışmaların Batı’ya nazaran çok geç kalınmış; Türk kültürünün temel metinlerinin tespiti, incelenmesi, değerlendirilmesi ve yeni kimlik inşalarında kullanılması açısından önemli roller üstlenmiştir.

Bütün sosyal bilim dallarında olduğu gibi folklorun da bir yanıyla ideolojik argümanlarla hareket etmesi yalnızca milli kültürlerin ve kimliklerin tespit, inşa veya ihyasında kullanılması ile ilgili değildir. 20. yüzyıldaki Dünya Savaşları sonucundaki büyük yıkımlar, nüfus hareketleri,

ulaşım ve iletişim sistemlerinin hızlı değişimi gibi sıralanabilecek çeşitli etkenler kiltirel değişimlerin veya yok oluşların önünü açmıştır. Buna ek olarak "kiltirel değişimde, doğal ve toplumsal olaylar, ekonomik ve teknolojik gelişmeler, nüfustaki azalma ve çoğalmalar ve göçler de önemli rol oynamaktadırlar." (Bostan, 2016: 11). Özellikle 20. yüzyılın sonlarına doğru Soğuk Savaş'ın etkisinde bir kiltirel gündem, bulunduğu coğrafya itibariyle de Türkiye'yi etkisi altına almıştır. Dolayısıyla bu süreç bütün sosyal bilim dallarında olduğu gibi folklorun ideolojik kaygıları da gözeterek yeni kiltirel gündemler edinmesine yol açmıştır. Yıldırım'ın kiltirel kimliğin korunması ve ihyası anlamında, henüz 1994 yılında yapmış olduğu tespitler ve ortaya koyduğu vizyon; folklor ve kiltirel güvenlik arasındaki ilişkiyi tartışırken bu makaledeki temel belirleyici noktalardan birisi olmuştur. Ona göre:

"Çağımız dünyasında, istisnaî durumlar bir tarafa bırakılacak olursa, 'sıcak savaş' yerini büyük ölçüde bu yöndeki 'kiltirel savaş'a bırakmıştır. İkinci tür savaşın en önemli elemanı tanıma, tanıma ve yayılma aracı olan folklor araştırmalarıdır. Bir milletin kendini tanıması ve başka milletleri tanıması, öğrenmesi için yararlanacağı en mükemmel kaynak folklorudur." (Yıldırım, 1994: 2-3)

Yıldırım'ın kiltirel savaş olarak ifade ettiği yeni dünya konjektöründeki Soğuk Savaş sonrası dönem Türk dünyası ve Türk kiltürü açısından yeni imkânların ortaya çıktığı bir aşamaya geçiştir. SSCB'nin dağılması Sovyet dönemi politikalarının da çökmesi anlamına gelmekteydi. Türk dünyası kiltür birliğinin parçalanması, dil ve alfabe değişiklikleri, sürgünler ve soykırıma varan uygulamalar, Yıldırım'ın vurguladığı kiltirel savaşta folklorun Türkiye ve Türk dünyası bağlamındaki önemini ortaya koyar.

Yukarıda ifade ettiğimiz folklor ve kiltirel güvenlik arasındaki entelektüel ve pratik bağ, bu değerlendirmelerle folklorun Avrupa'da ortaya çıktığı günden bugüne vizyon ve misyonu açısından bakıldığında daha da belirginleşir. Dünyadaki güvenlik paradigmasının değişimi ve sosyal güvenliğin bir alt dalı olarak ortaya çıkmış olan kiltirel güvenlik kavramı yeni güvenlik anlayışının bir ürünüdür. Folklorun kadrosuna, inceleme alanlarına ve uygulamaya dönük olarak ortaya koymuş olduğu çıktılara bakıldığında; kiltirel/kimlik güveniğinin içeriğini teşkil ettiğini söylemek yanlış olmaz.

Geleneksel güvenlik anlayışlarının Soğuk Savaş sonrası dönemde yerini yeni güvenlik anlayışlarına bırakması ve güvenliğin askerî konseptlerin dışına çıkararak insani ve toplumsal boyutlar kazanması kiltirel ilgilenen sosyal bilimlerin dikkatini bu yöne çekmiştir. Nitekim yeni güvenlik paradigmasında öne çıkan noktalardan birisi sosyal-kiltirel güvenlik olmuştur. Sosyal güvenliğin bir alt dalı olarak da kiltirel güvenlik ve kimlik güvenliği ön plana çıkar. Bize göre folklor ve kiltirel güvenlik arasındaki ilişkiyi teşkil eden esas da kimlik güvenliği bağlamındadır. Kimlik güvenliği

doğrudan toplumsal-kültürel belleğe işaret eder ve bu da toplumların bir anımsama biçimi olarak geleneksel yapı, unsur, kurum ve değerler sistemine alan açar. Toplumların bir anımsama biçimi olarak belleğe dayalı kayıt sistemleri gelenekler, törenler, ritüeller, mekânlar, dinî uygulamalar ve diğer kültürel bellek unsurlarıdır. Yine kavramsal boyutta kültürel bellek denildiğinde toplumların hatırlama biçiminin doğrudan kimliği oluşturan kültürel unsurlar vasıtasıyla olduğu görülür (bk. Connerton, 1999; Assman, 2001).

Daha önceki bölümde Güvenç'e (2021) atıfla gösterdiğimiz folklorun kadrosu kültürel güvenlik çerçevesi içerisinde yer alan toplumsal kimliği teşkil eden unsurların önemli bir kısmını içerir. Folklorun çalışma alanlarına paralel olarak bu unsurların yalnızca geçmişe dönük bellek taşıyıcı veya hatırlatıcı nitelikte olmadığını aynı zamanda yeni iletişim sistemlerini de içine alacak şekilde genişlediğini söyleyebiliriz. "Günlük ve Törensiz Yaşama Dair Mevzular, Anlatmaya ve Söylemeye Dayalı Mevzular" ana başlıklarında toplanmış olan folklorun kadrosu içerisinde geleneksel yerleşim, giyim-kuşam, yeme-içme biçimleri, ritüeller, geçiş dönemi törenleri, halk ekonomisi, mimarisi, hukuku ve halk hekimliği gibi başlıkların yanı sıra kalıplaşmış geleneksel iletişim biçimleri, bayramlar ve törenler ile medyaya varıncaya kadar geniş bir yelpaze söz konusudur. İkinci grupta ise Halk Edebiyatı ana başlığında; Anonim Halk Edebiyatı, Âşıklık Geleneği, Tekke (Tasavvuf) Edebiyatı gibi ağırlıklı olarak sözlü ve yazılı kültürel belleğe gönderme yapan başlıklar yer alır. Kültürel güvenliğin doğrudan kültürel bellekle ilgili yönleri dikkate alındığında folklorun araştırma alanlarıyla kültürel güvenlik arasında örtüşen noktalar görülür.

Kültürel bellek unsurlarının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusu kültürel güvenlikle ilgilidir. Bu bağlamda folklor çalışmalarına yön veren alanlardan birisi de UNESCO'nun yapmış olduğu çalışmalardır. Somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması ve geleceğe taşınmasında Birleşmiş Milletlerin ilgili birimlerince alınan kararlar folklor çalışmalarına yön vermekte dolayısıyla kültürel güvenlik yaklaşımına katkı sağlamaktadır. Türkiye'nin de taraf olduğu ilgili UNESCO sözleşmesine dair UNESCO Türkiye Milli Komisyonunun resmi WEB sitesinde şu bilgiler yer alır:

Kısa adı UNESCO olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu'nun Paris'te 29 Eylül-17 Ekim 2003 tarihleri arasında toplanan 32. Genel Konferansı, 17 Ekim 2003 tarihinde "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi"ni kabul etmiştir. Sözleşme, TBMM'nin 19.01.2006 tarihli oturumunda oy birliği ile kabul edilmiş, "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun" Türkiye'nin taraf olma süreci 27 Mart 2006 tarihinde tamamlanmıştır. Sözleşmenin 16. 17. ve 18. Maddelerine göre oluşturulan Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri bulunmaktadır ve bu listeler; İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi, Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi ve Korumanın İyi

Uygulamaları Kaydı başlıklarından oluşmaktadır. Türkiye'nin ilk yazımları Hükümetler Arası Komite'nin 2008 yılında İstanbul'da gerçekleşen Üçüncü Olağan Toplantısı'nda daha önce ilan edilen Başyapıtların 16. Madde kapsamındaki Somut Olmayan Kültürel Miras Temsilî Listesine alınmasıyla gerçekleşmiştir. Aralık 2023 tarihi itibarıyla Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Listelerine kayıtlı 30 adet unsuru bulunmaktadır (URL-1).

Yeni güvenlik yaklaşımlarının ortaya çıkışı ve kültürel güvenlik kavramının doğuşunda temel etkenlerden birinin küreselleşme olduğunu yukarıda ifade etmiştik. Buna göre küreselleşme Batı merkezli olarak mal ve sermayenin serbest dolaşımından kültürel ürün ve içeriklerin dolaşımına uzanan geniş bir yelpazeyi kapsar. Ancak hegomonik bir yapıda ilerleyen bu süreçte küreselleşme kültürel tek tipleşmeyi de dayatır. Bu durum karşısında folklor disiplini kendi içerisinde uygulamalı folklor çalışmalarıyla yeni arayışlara girmiştir. Başka bir ifadeyle kültürel kimliğin korunmasında folklor yalnızca derleyen ve inceleyen bir bilim olarak değil; aynı zamanda özellikle kentleşme ve dijitalleşme süreçleriyle uygulama alanları bulmanın da çabasında olan bir bilim alanıdır. Bu bağlamda M. Öcal Oğuz'un "Küreselleşme ve Uygulamalı Halk Bilimi" (2002) kitabında ortaya koymuş olduğu genel çerçeve ve yaklaşım folklorun kültürel kimliğin korunmasındaki rolünü yansıtmaları bakımından önem taşır. Oğuz, bu çalışmada Türk kültürünün temel metinlerinden başlayarak geleneksel uygulamalar ve törenler, önemli günler, kutlamalar, bayramlar gibi çeşitli başlıklarda folkloru uygulamalı çalışmanın örneklerini gösterir. Yine bu çerçevede Türkiye sahası folklor çalışmalarında geniş bir literatür olduğunu da kaydetmemiz gerekir. Dolayısıyla kültürel güvenliğin inşasında kültür ve kimlik ilişkisini belirleyen temel etkenlerin folklor disiplini içerisinde doğrudan akademik çalışma alanları olduğunu belirtelim.

Bunlara ek olarak üniversitelerin ilgili bölümlerinde yapılan lisans ve lisansüstü tezler ile TÜBİTAK ve başka ilgili kurum ve kuruluşların bünyesinde veya desteğiyle yürütülen projeler, kültürel mirasın dolayısıyla kültürel güvenliğin korunmasına yönelik önemli çalışmalardır. Bununla birlikte güncel kültür gündemlerine paralel olarak ortaya çıkmış olan kültür endüstrileri kavramı da modern folklor çalışmalarında önemli çalışma alanlarından birisidir. Küreselleşmeye bağlı ilerleyen mevcut ekonomik sistemlerin dayatmış olduğu kültür endüstrileri içerik bakımından toplumsal-kültürel kimlikle doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda folklor disiplini içerisinde konu ile ilgili yapılan çalışmalar kültürel güvenliğe katkı sağlar. Türkiye sahasının yanı sıra özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde Türk dünyası düşünüldüğünde ise yaratıcı kültür endüstrilerinin Türk dünyası kültür birliği ve güvenliği açısından önemi daha da artmıştır. Folklorun bu alanında yoğun çalışmaları bulunan Nebi Özdemir'in konuyla ilgili yaklaşımı şu şekildedir: "Türk dünyası somut olmayan kültür mirası bakımından çok zengindir. Çoğunluğu sözlü kültürde yaratılan bu mirasın/belleğin dijital bilgi ve belgelere dönüştürülerek, korunması, geliştirilmesi,

aktarılması ve paylaşılması, insanlığın kültür tarihi açısından da büyük önem taşımaktadır.” (Özdemir, 2009: 86).

Biz bu makalede folklor ve kültürel güvenlik arasındaki ilişkiyi irdelerken kavramlar açısından kendi yaklaşımımızı ortaya koymaya çalıştık. Folklorun kadrosunda yer alan bütün alt başlıkların kültürel güvenlikle ilişkilendiren müstakil çalışmalara dönüşebileceği kanaatini taşımaktayız. Bununla birlikte vurgulanması gereken bir hususu daha belirterek konuyu tamamlayalım. Güvenlik kavramı kendi içerisinde korumacı bir algıyı barındırır. Bu algı kültürel güvenlik denildiğinde de benzer şekilde dış dünyaya kapalı ve sadece kendi varlığını muhafaza etme kaygısında bir kültürel yaklaşım şeklinde yorumlanabilir. Ancak kültürel güvenlik yalnızca milli kültürlerin muhafazası anlamına gelmez; aynı zamanda insanlığın kültürel mirasının korunması da kültürel güvenlik açısından önem arz eder. Folklorun bir disiplin olarak bu bağlamdaki temel perspektifini alandaki öncü yazısıyla ortaya koyan Özkul Çobanoğlu'nun ifadelerini ekleyerek burayı tamamlayalım: “...inanılmaz bir hız ve güçle ulusal sınırları aşan kültürel değişme tufanına, kültürel güvenlik adına gümrük duvarları ve benzeri setler ve yasaklamalarla karşı çıkmak ancak geçici uygulamalar olabilir.” (Çobanoğlu, 2010: 54).

Sonuç

Folklor disiplininin kendi mecrasındaki akademik serüveni kültürel güvenlik bağlamında entelektüel ve pratik bir ilişkinin önünü açmıştır. Bu makalede folklor ve kültürel güvenlik arasındaki ilişkiyi tartışırken geri planda folklorun insani, toplumsal ve kültürel meselelere karşı kapsayıcı, güncel ve dinamik bir bilim dalı olduğu tezi üzerinden hareket etik. Nitekim folklor ortaya çıktığı dönemden itibaren sosyal, politik, ekonomik, teknolojik ve kültürel değişimlerle yan yana bu değişimlerin ortaya çıkartmış olduğu yeni bilimsel talep ve ihtiyaçlara göre şekillenerek bugüne gelmiştir. Çalışmaların sözlü ve yazılı kültürün yanı sıra insan, toplum ve sosyal-fizikî-dijital çevre denkleminde gelişen bütün kültürel ortamlarını dikkate alarak ilerlediği görülür. Türk folklor çalışmalarının yukarıda ilgili literatür üzerinden özetlendiği üzere geleneksel konu ve araştırmaların yanı sıra bahsettiğimiz güncel ve yüzü yarına dönük akademik pozisyonunu geçmişte olduğu gibi sürdürür. Bu çerçevede sosyal ve beşeri bilimler ile birlikte folklorun çağın şartlarına ve ihtiyaçlarına göre yeni kavramlar üretip tespit ettikleri sorunlara çözüm arayışlarında bulunur. Makalede ana fikir olarak ortaya konulan folklor ve kültürel güvenlik ilişkisi söz konusu yeni ihtiyaçlara göre şekillenen yaklaşım ve çözüm araçlarından birisidir.

20. yüzyılda yaşanan dünya savaşları ve yüzyılın sonunda Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte askerî savaşların kültürel savaşlara dönüştüğü bir çağa girildi. Buna bağlı olarak güvenlik kavramının çerçevesi genişlemiş geleneksel güvenlik anlayışı yerini yeni güvenlik anlayışına bırakmıştır. Geleneksel güvenlik anlayışında devletlerin ağırlıklı olarak sınır

güvenliği esas alınırken yeni güvenlik anlayışında insan, toplum, çevre ve kültür güvenliği de dikkate alınmaya başlamıştır.

Folklor ve kültürel güvenlik arasındaki ilişkinin kilit noktasını kültürel güvenliğin kimlik güvenliği ile olan ilişkisi oluşturur. Kimlik güvenliği bireyin ve toplumun kolektif kültürel hafızası anlamına gelmekte olup bu da bizi ilgilendirdiği boyutuyla akademik çalışma alanımız olan folklorun geleneksel araştırma kadrosu ve yeni güncel konularıyla iç içedir. Folklor ürünlerinin içerik ve işlevlerine bakıldığında bireyin ve toplumun kimlik inşası ve bu kimliğin gelecek kuşaklara doğal ortam ve yöntemlerle aktarılma üzerine kurulduğu görülür. Toplumsal ve kültürel belleğin bu işleyişi insanlığın bilinmeyen dönemlerinden beri belleğe dayalı kayıt yöntemleri ile olmuştur. Böylece birey, içinde doğduğu toplumun kültürel anlamda söz konusu edinim süreçleri ile birlikte bir üyesi olur. Bu durum kültürel güvenliğin bir parçası olarak kültürel kimliğinin korunması ve devam ettirilmesi anlamına gelir. Folklorun geleneksel yüzü kültürel hafızanın korunması yönüyle kültürel kimliğe ve dolayısıyla da kültürel güvenliğe katkı sağlarken modern folklor çalışmalarının araştırma alanları, konuları ve yöntemleri kültürel güvenliğin geleceği ile ilgili çabalara katkı sağlar. Hatta folklor alanındaki bütün çalışmalar yeni güvenlik paradigması içerisindeki kültürel ve kimlik güvenliğine hizmet ettiğini söylemek yanlış olmaz.

Folklor ve kültürel güvenlik arasındaki ilişkiye mevcut durumun anlaşılması ve yeni yaklaşım ve önerilerin ortaya konulması açısından bu makalenin çerçevesini aşan daha geniş başlıklarda bakılabilir. Eğitim ve kültür politikalarının folklor bağlamında yeni güvenlik anlayışlarına uygun içinde geliştirilmesi, folklorun kentleşme ve dijitalleşme süreçlerinde kültürel güvenlik ve kültürel kimliği gözetecek daha etkili yaklaşımlar ortaya koyması, folklorun kültürel güvenlik bağlamında kültürel diplomasinin bir aracı olarak kullanılması ve Türk dünyasının yanı sıra dünyadaki bütün Türk diasporasını gözetecek biçimde politikalar geliştirilmesine katkı sunması gibi ayrıntılı biçimde ele alınıp değerlendirilmesi gereken başlıklar bunlar arasındadır. Dünyanın içinden geçtiği süreçteki sosyo-ekonomik, askerî ve kültürel buhranlar düşünöldüğünde folklor ve kültürel güvenlik arasındaki ilişkinin önemi daha da arttığı görülür. Biz bu çalışmanın konuyla ilgili literatüre kendi akademik bakış açımızla katkı sunmayı amaçladık.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Acot, P. (2005). *Bilim tarihi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Ağır, B.S. (2015). Güvenlik kavramını yeniden düşünmek: küreselleşme, kimlik ve değişen güvenlik anlayışı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 22, 97-131.
- Amos, Dan Ben. (1997). Şartlar ve çevre içinde folklorun yeni bir tanımına doğru. (çev.: M. Ekici), *Milli Folklor*, 33, 74-87.

- Assman, J. (2001). *Kültürel bellek, eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. (çev.: A. Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bascom, W. R. (2010). Folklorun dört işlevi. (çev.: F. Çalış), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*, (ed.: M. Ö. Oğuz - S. Gürçayır), 71-86, Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Bélanger, L. (1999). Redefining cultural diplomacy: cultural security and foreign policy in Canada. *Political Psychology*, 20(4), 677-699.
- Bilgin, P. (2010). Güvenlik çalışmalarında yeni açılımlar: yeni güvenlik çalışmaları. *Stratejik Araştırmalar*, 8(14), 69-96.
- Bostan, H. (2016). Antropoloji, kültür ve güvenlik. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-31.
- Burke P. (2002). *Fransız tarih devrimi: Annales okulu*. (çev.: M. Küçük), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Buzan, B. vd. (1998). *Security: a new framework for analysis*. Boulder, Londra: Lynne Rienner Publishers.
- Cocchiara, G. (2017). *Avrupa'da folklor tarihi*. (çev.: Y. Özer), Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Connerton, P. (1999). *Toplumlar nasıl anımsar*. (çev.: A. Şenel), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2023). Cumhuriyetimizin yüzüncü yılında Türk halk bilimi çalışmalarının genel bir değerlendirmesi. *Türk Dili*, 72(862), 41-77.
- Çobanoğlu, Ö. (2004). Kültürlerin diyalogu veya diyalogsuzluğu bağlamında halkbilimi çalışmalarının yeri ve önemi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 1, 149-164.
- Çobanoğlu, Ö. (2010). Kültürel güvenlik ve kültürel diplomasi kavramsallaştırmaları bağlamında dil ve ekonomi ilişkisi üzerine tespitler. *9. Türk Dünyası Ekonomi, Bilişim ve Kültür Forumu Bildiriler Kitabı*, 51-56, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Dundes, A. (1998). Halk kimdir (Who are the folk?). (çev.: M. Ekici), *Milli Folklor*, 37, 139-153.
- Elçin, Ş. (1985). *Folklor ve halk edebiyatının milli birliğin oluşmasındaki rolü*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Eroğlu, Y. - Kaya, Ş. (2023). Toplumsal değişimde göç olgusunun kültürel güvenliğe yansımaları. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 18(1), 20-45.
- Güvenç, A. Ö. (2021). *Folklor ve sinema*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kızılçelik, S. (2004). *Sosyal bilimleri yeniden yapılandırmak*, Ankara: Anı Yayınları.
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of human motivation. *Psychological Review*, 50, 370-396.
- Nemeth, E. (2007). Cultural security: the evolving role of art in international security. *Terrorism and Political Violence*, 19(1), 19-42.
- Oğuz, M. Ö. (2002). *Küreselleşme ve uygulamalı halk bilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2019). *İmparatorluğun en uzun yüz yılı*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Özdemir, N. (2009). Kültür ekonomisi ve endüstri ile kültür mirası yönetimi ilişkisi. *Milli Folklor*, 21(84), 73-86.
- Öztürkmen, A. (2006). *Türkiye'de folklor ve milliyetçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Propp, V. (1998). *Folklor teori ve tarih*. (çev.: N. Hasgül - T. Tolga), İstanbul: Avesta Yayınları.
- Said, E. W. (1999). *Oryantalizm*. (çev.: N. Uzel). İstanbul: İrfan Yayınları.

- Tekeli, S., vd. (2010). *Bilim tarihine giriş*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Temur, N. (2011). *Folklor ve ideoloji Sovyetler Birliği döneminde Kırgızistan'da folklor politikaları ve çalışmaları 1917-1958*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Thoms, W. J. (1965). *Folklore. The Study of Folklore*, (edt. by Alan Dundes). New Jersey: Prentice-Hall.
- Toplum ve Bilim ve Defter Dergileri Ortak Çalışma Grubu. (2020). *Sempozyum bildirileri - sosyal bilimleri yeniden düşünmek yeni bir kavrayışa doğru*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Wallerstein, İ., vd. (2000). *Gulbenkian Komisyonu, sosyal bilimleri açın*. (çev.: Ş. Tekeli), İstanbul: Metis Yayınları.
- Yıldırım, D. (1994). Türkiye'de folklor araştırmalarının gelişme devreleri. *Milli Folklor*, 3(21), 2-15.
- Yıldırım, D. (1998). *Türk bitiği*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yolcu, M. A. - Aça, M. (2017). Yapısal işlevselcilik açısından folklorde değişme ve işlevsel zorunluluklar modeli. *folklor/edebiyat*, 23(92), 2017/4, 13-28.

Elektronik Kaynaklar

- URL 1: <https://www.unesco.org.tr/> (Erişim 02.08.2024)
- URL-2: Gezer, Ş. G. (2019). Kültürel güvenlik. *Güvenlik Yazıları Serisi*, 50. https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/12/KulturelGuvencilik_SGGezer_v.1.pdf (Erişim: 23.07.2024)
- URL-3: Hisarhoğlu, F. Toplumsal güvenlik. *Güvenlik Yazıları Serisi*, 29. https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/ToplumsalGuvencilik_FulyaHisarlioglu_v.1.pdf (Erişim: 01.08.2024)
- URL-4: Sandıklı, A. - Emeklier, B. (2011). 21. yüzyılda yeni güvenlik anlayışları ve yaklaşımları. *Uluslararası Balkan Kongresi*. <http://www.bilgesam.org/incele/653/-21--yuzyilda-yeni-guvenlik-anlayislari-ve-yaklasimlari/#.VyjqYCpf3Mw> (Erişim: 29.07.2024)
- URL-5: Tardif, J. Intercultural dialogues and cultural security. *Global Policy Forum*. <https://archive.globalpolicy.org/globaliz/cultural/2002/09intercultural.htm> (Erişim: 26. 07. 2024)

Extended Summary

As an academic and intellectual field of scientific study, folklore has developed by addressing social and cultural issues since its emergence in Europe. In doing so, folklore also takes into consideration the social, economic and cultural change processes brought about by industrialization, urbanization and digitalization. This framework of folklore provides a wide range of intellectual action for folklore researchers. In the context of this approach, the concept of cultural security, which is a new concept in terms of folklore research, is discussed in relation to folklore.

The subject of the article is the relationship between folklore and cultural security. Cultural security developed as part of the new security paradigm that replaced traditional security approaches in the post-Cold War period. In this new approach, it is seen that new security areas such as individual, social and environmental security, as well as border security and military purposes of states, have emerged. Representatives of the Copenhagen School carried out pioneering studies on this subject.

The aim of the article is to reveal the relationship between folklore and cultural security. As a matter of fact, since the day folklore emerged in Europe as an independent scientific field, it has fulfilled various functions, especially in the nationalization processes of societies. The

data revealed by folklore as a culture-oriented field of study is compatible with the new security understandings that developed in the post-Cold War period. In addition, in the article, the theoretical framework of folklore science and the functions of folklore products are examined in relation to cultural security. Researchers need to find answers to the question of what should be the direction of folklore in the 21st century and what its interdisciplinary dimensions are.

Document analysis technique was used in the article. The literature on the concepts of folklore and cultural security was scanned and information was given and evaluations were made about the concepts to support the thesis of the article.

When the findings in the light of the definitions, conceptual analyzes and evaluations made in the article are examined, it is seen that folklore is one of the main areas in ensuring social security in the 21st century. Social security is defined intertwined with cultural security. Cultural globalization, which is the next step of economic globalization, causes cultural monopolization. The cultural hegemony forms of the Western-centered world progress by imposing individual and social standardization on the rest of the world. This situation threatens cultural structures, institutions and elements. As a matter of fact, the cultural hegemony tools developed by powerful states instead of invading with military methods aim to eliminate the diversity of cultural expressions. In this context, one of the basic concepts that we encounter in new security approaches is identity security.

Identity security not only ensures the social ties of new members of the community, but also ensures the continuity of social institutions and structures.

In the article, we concluded that folklore and cultural security intersect at the point of identity security.

When we look at the content of folklore products, it is seen that they cover all areas of human and social life such as oral texts in verse and prose, traditions, ceremonies, rituals, narratives, places, clothes, food and drink culture, folk medicine, folk botany, folk beliefs, handicrafts. As a discipline, seals compile, classify, examine, evaluate and attempt to implement these products from verbal, written and electronic media. Therefore, the work of folklore is to directly contribute to the construction of individual and social identity and to carry out academic and practical studies for the continuity of this identity. In this context, it is concluded in the article that folklore is an important field that provides data for cultural security studies.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir. / Article does not require an Ethics Committee Approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.